

*Дюкарев В. О.,**аспірант кафедри фінансового права**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1727-2427>*

ФІСКАЛЬНА ПРОЗОРИСТЬ ЯК ПРИНЦИП ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ПРАВОВИЙ ВИМІР

Анотація. У статті здійснено комплексне правове дослідження фінансової прозорості як ключового принципу публічних фінансів та важливої передумови ефективного функціонування бюджетної і податкової системи держави. Обґрунтовано, що фінансова прозорість має чітко виражену юридичну природу, пов'язану з реалізацією конституційних принципів публічності, законності, підзвітності органів публічної влади та права громадян на доступ до публічної інформації. Проаналізовано нормативно-правові засади забезпечення фінансової прозорості в Україні, зокрема положення Конституції України, Бюджетного кодексу України, законів у сфері доступу до публічної інформації та відкритості використання публічних коштів.

У статті розкрито взаємозв'язок фінансової прозорості з принципами бюджетної системи та бюджетного процесу, зокрема принципами публічності, ефективності та результативності, а також відповідальності учасників бюджетних правовідносин. Доведено, що відкритість бюджетної та податкової інформації є необхідною умовою оцінки ефективності використання бюджетних коштів, здійснення фінансового контролю та притягнення винних осіб до відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Особливу увагу приділено міжнародним стандартам фінансової прозорості, зокрема рекомендаціям Міжнародного валютного фонду, а також впровадженню в Україні стандарту автоматичного обміну податковою інформацією CRS як інструменту підвищення податкової прозорості та протидії ухиленню від оподаткування. Зроблено висновок, що фінансова прозорість виступає системоутворюючим принципом публічних фінансів, який поєднує правові, інституційні та інформаційні механізми відкритості, сприяє зменшенню корупційних ризиків, підвищенню довіри до держави та забезпеченню фінансової стійкості України.

Ключові слова: бюджетна система, фінансова система, фінансовий контроль, належне врядування, розкриття інформації про фінансову діяльність, публічна інформація, податково-правове регулювання, бюджетно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Фінансова прозорість у сучасних умовах розвитку публічних фінансів виступає однією з ключових правових передумов ефективного функціонування бюджетної системи держави. У правовій площині вона пов'язана з реалізацією принципів верховенства права, законності, публічності діяльності органів влади та підзвітності держави перед суспільством.

Недостатній рівень фінансової прозорості породжує низку правових проблем, зокрема, таких, як: ускладнення реалізації права громадян на доступ до публічної інформації; зниження ефективності парламентського та громадського контролю; створення передумов для корупційних правопорушень у бю-

джетній сфері; порушення принципу цільового та ефективного використання бюджетних коштів. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах підвищеного бюджетного навантаження, воєнного стану та післявоєнного відновлення, коли держава акумулює значні обсяги фінансових ресурсів, у тому числі міжнародної допомоги. За таких умов відсутність чітких правових механізмів фінансової прозорості може призвести до зловживань та втрати довіри з боку міжнародних партнерів.

Аналіз останніх досліджень. Фінансова прозорість є предметом дослідження як у межах фінансово-економічної науки, так і в площині фінансового та адміністративного права. Міжнародні організації, зокрема МВФ, Світовий банк та OECD, розглядають її як нормативний стандарт належного врядування (good governance). У рамках Кодексу фінансової прозорості МВФ вона трактується як юридичний обов'язок держави щодо повного, своєчасного та достовірного розкриття інформації про фінансову діяльність.

У вітчизняній правовій доктрині фінансова прозорість досліджується у працях учених-фінансистів і правників, які наголошують на її значенні як принципу бюджетного права та елементу правового режиму публічних фінансів. Водночас більшість досліджень зосереджені або на економічному аспекті прозорості, або на окремих інститутах (публічні закупівлі, відкриті дані), що зумовлює потребу у системному правовому аналізі фінансової прозорості як комплексного принципу.

З урахуванням викладеного, **метою статті** є правове осмислення фінансової прозорості як принципу публічних фінансів, визначення її юридичного змісту, нормативного закріплення та механізмів реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку країн світу фінансова прозорість визначається як відкритість щодо намірів, формування та реалізації фінансової політики й розглядається як ключовий елемент належного врядування. Поряд із традиційними факторами економічного зростання, прозорість та якість інституцій нині визнаються фундаментальними передумовами інвестицій та розвитку. Емпіричні дослідження свідчать, що країни з низьким рівнем фінансової прозорості, як правило, мають нижчі темпи зростання, менший ВВП на душу населення, вищі бюджетні дефіцити та більший рівень державного боргу [1]. На наше переконання, для нашої держави, яка вже майже чотири роки знаходиться в умовах воєнного стану, а бюджети є дефіцитними, реальне функціонування принципу фінансової прозорості набуває важливого практичного значення.

Підкреслимо, що у національному правовому полі принцип фінансової достатності не віднайшов нормативного закріплення. На наш погляд, фінансову прозорість доцільно розглядати, як принцип фінансового права, що передбачає обов'язок

держави забезпечити відкритість інформації про формування, розподіл і використання публічних фінансових ресурсів. При цьому принцип фіскальної достатності у своєму змісті має дві складові: (а) бюджетну; (б) податкову. Перш, ніж переходити до розгляду вищезазначених складових принципу фіскальної достатності, зазначимо, що в цілому ця засада пов'язана із правом на інформацію. Вказане право відображено як в Основному Законі нашої держави [2, ст. 34], так і в Законі України «Про інформацію» [3, ст. 5, 6]. А вже Законом України «Про доступ до публічної інформації» регламентовано порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації та інформації, що становить суспільний інтерес [4]. Відповідно до ст. 1 цього нормативно-правового акту публічною є інформація, яка відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації [4].

Говорячи, як про бюджетно-, так і про податково-правову сферу, можна виокремити декілька видів інформації, яка належить до публічної. Приміром, у бюджетно-правовому регулюванні публічною буде інформація про: 1) бюджетні документи (проект Державного бюджету України; Закон України «Про Державний бюджет України» та зміни до нього; бюджетна декларація; місцеві бюджети та рішення про їх затвердження); 2) інформація про виконання бюджету (звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів; інформація про доходи і видатки бюджету; звіти Рахункової палати та органів державного фінансового контролю); 3) інформація про використання публічних коштів (дані про розпорядників та одержувачів бюджетних коштів; інформація про публічні закупівлі (система Prozorro); договори, укладені за бюджетні кошти; інформація про дотації та субвенції); 4) відкриті бюджетні дані (портал E-data; портал «Відкритий бюджет»; інформація про державні та місцеві цільові програми).

У сфері податково-правового регулювання доцільно виділити такі види публічної інформації, як: 1) нормативно-правова інформація (податкові закони та підзаконні акти; роз'яснення Державної податкової служби України; узагальнюючі податкові консультації; індивідуальні податкові консультації (без персональних даних)); 2) статистична та аналітична інформація (статистика надходжень податків і зборів; структура податкових доходів бюджету; звіти про податкові пільги; аналітичні огляди податкової політики); 3) інформація про податкові пільги та борги (перелік податкових пільг та їх обсяг; дані про податковий борг у зведеному вигляді; інформація про відшкодування ПДВ); 4) інформація про адміністрування податків порядок електронного декларування; алгоритми ризик-орієнтованого контролю (у загальному вигляді); інформація про роботу електронного кабінету платника податків. Зазначимо, що публічна інформація відіграє системоутворюючу роль, оскільки саме через її оприлюднення забезпечується реалізація принципу фіскальної прозорості на практиці.

Фіскальна прозорість виступає юридичною гарантією реалізації ст. 19 Конституції України [2], відповідно до якої органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах

повноважень та у спосіб, передбачений законом. Акцентуючи увагу на реалізації фіскальної прозорості у бюджетній сфері, слід зазначити, що основу цього принципу становлять ст. 95 та 98 Конституції України, в яких визначено публічний характер бюджету, й те, що регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету України мають бути оприлюднені, а також парламентський контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [2]. Крім цього, фіскальна прозорість корелює з такими принципами, як-то: (а) принцип публічності та прозорості, який передбачає інформування громадськості з питань бюджетної політики, складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів [5, п. 10 ч. 1 ст. 7]. У цьому контексті наведемо міркування К. О. Токаревої, яка розглядаючи принципи бюджетної системи, закріплені у ст. 7 Бюджетного кодексу України, як принципи бюджетного процесу слушно наголошує на тому, що принцип прозорості певним чином зобов'язує органи влади оприлюднювати, надавати інформацію про бюджет та хід бюджетного процесу, а також звіти про виконання бюджетів відповідного рівня (державного й місцевих бюджетів) в установленний Бюджетним кодексом України термін та у визначених засобах масової інформації. У той же час допускається виключення окремих видатків із такої інформації про бюджет в тому разі, якщо це стосується державних інтересів та / або пов'язано із зберіганням державної таємниці (таємних видатків) [6, с. 490]. Завдяки цьому принципу бюджетного процесу відбувається своєрідний контроль за діяльністю всіх його учасників, відображаються цілі використання бюджетних коштів, дотримання встановлених законодавством строків на кожній стадії бюджетного процесу [6, с. 490].

На підтвердження висловлених вченою міркувань зазначимо, що відповідно до ст. 2 Закону України «Про відкритість використання публічних коштів» інформація про використання публічних коштів оприлюднюється на Єдиному веб-порталі використання публічних коштів, який є офіційним державним інформаційним ресурсом у мережі Інтернет. Доступ до інформації, оприлюдненої на єдиному веб-порталі використання публічних коштів, є вільним та безоплатним [7]. Таким чином, для забезпечення фіскальної прозорості у бюджетно-правовому регулюванні відбувається не лише через наявність відповідних принципів, закріплених у нормах бюджетного законодавства, що фактично зобов'язують учасників бюджетного процесу вчиняти певні дії, а й завдяки наявності відповідних інформаційних ресурсів та цифрових сервісів для оприлюднення такої інформації.

(б) принцип ефективності та результативності – при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг, у тому числі з урахуванням гендерних аспектів, при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів [5, п. 10 ч. 1 ст. 7]. Реалізація цього принципу є неможливою без належного рівня фіскальної прозорості, оскільки ефективність і результативність бюджетних витрат можуть бути оцінені виключно за умови відкритості інформації про цілі бюджетних програм, обсяги фінансування, механізми реалізації та досягнуті результати. Саме фіскальна

прозорість забезпечує зв'язок між плануванням бюджетних видатків і фактичними соціально-економічними результатами, що дозволяє оцінювати доцільність та обґрунтованість використання публічних фінансів.

Підкреслимо, що у процесі складання бюджету фінансова прозорість проявляється через оприлюднення бюджетних декларацій, паспортів бюджетних програм, середньострокових прогнозів і стратегічних документів. Це дає змогу громадськості, експертному середовищу та органам контролю оцінювати, наскільки заплановані бюджетні цілі відповідають пріоритетам державної політики, завданням інноваційного розвитку та потребам суспільства. Відкритість таких даних також сприяє інтеграції гендерних аспектів у бюджетний процес, оскільки дозволяє аналізувати вплив бюджетних програм на різні соціальні групи та забезпечувати гендерно орієнтований підхід до надання публічних послуг.

На стадії виконання бюджету фінансова прозорість забезпечує можливість контролю за дотриманням запланованих показників ефективності та результативності. Оприлюднення інформації про фактичні видатки, хід реалізації бюджетних програм і досягнуті показники результативності дозволяє своєчасно виявляти відхилення від запланованих цілей, неефективні витрати або ризики нецільового використання коштів. Таким чином, прозорість виступає інструментом підвищення управлінської відповідальності та фінансової дисципліни учасників бюджетного процесу.

Особливе значення фінансова прозорість має у контексті оцінки якості надання публічних послуг. Відкритість інформації про результати бюджетних програм дає змогу не лише кількісно оцінювати використання коштів, але й аналізувати соціальний ефект бюджетних витрат, зокрема доступність, якість та інклюзивність публічних послуг. Це безпосередньо корелює з принципом досягнення максимального результату за мінімального залучення бюджетних ресурсів. Крім того, фінансова прозорість сприяє формуванню довіри до бюджетної політики держави та підвищенню легітимності бюджетних рішень. Коли громадяни мають доступ до інформації про те, які цілі переслідуються бюджетною політикою, які ресурси залучаються та яких результатів досягнуто, зростає рівень суспільної підтримки реформ і готовність до спільної участі у реалізації стратегічних завдань розвитку.

Отже, принцип ефективності та результативності бюджетного процесу і принцип фінансової прозорості перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Фінансова прозорість виступає необхідною передумовою реалізації ефективного та результативного бюджетування, забезпечує можливість оцінки досягнення цілей бюджетної політики, сприяє підвищенню якості публічних послуг та раціональному використанню бюджетних коштів, а також слугує важливим чинником сталого соціально-економічного розвитку держави.

Окрім вищевказаних принципів, на наше переконання, для забезпечення фінансової прозорості важливе значення має принцип відповідальності учасників бюджетного процесу. На жаль, цей принцип не віднайшов закріплення у чинному бюджетному законодавстві України, хоча є одним із фундаментальних принципів. Як вбачається, його зміст полягає в тому, що кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за прийняті бюджетні рішення, виконання покладених на нього бюджетних повноважень та дотримання вимог бюджетного законодавства.

Реалізація цього принципу є нерозривно пов'язаною з принципом фінансової прозорості, оскільки відповідальність можлива лише за умови відкритості та доступності інформації про бюджетні рішення і результати їх виконання.

Фінансова прозорість забезпечує інформаційну основу для притягнення учасників бюджетного процесу до юридичної, фінансової та політичної відповідальності. Відповідно до ст. 28 Бюджетного кодексу України [5], обов'язковому оприлюдненню підлягає інформація про проекти бюджетів, затверджені бюджети, їх виконання, а також звіти про виконання бюджетів усіх рівнів. Саме відкритість цих даних дозволяє встановити, які органи чи посадові особи приймали відповідні рішення, якими були обсяги бюджетних зобов'язань і чи досягнуто запланованих показників.

Принцип відповідальності реалізується також через механізми бюджетного контролю та відповідальності за бюджетні правопорушення, передбачені Бюджетним кодексом України. Зокрема, у ст. 116 зазначеного акта визначено перелік порушень бюджетного законодавства, а у ст. 117–121 закріплено заходи впливу за такі порушення [5]. Фінансова прозорість у цьому контексті відіграє ключову роль, адже виявлення бюджетних правопорушень неможливе без доступу до інформації про рух бюджетних коштів, фінансові зобов'язання та фактичні видатки.

Особливого значення взаємозв'язок відповідальності та фінансової прозорості набуває на стадії виконання бюджету. Відповідно до ст. 48, 49 та 51 Бюджетного кодексу України, розпорядники бюджетних коштів зобов'язані брати бюджетні зобов'язання та здійснювати видатки лише в межах бюджетних асигнувань і з дотриманням цільового призначення коштів. Оприлюднення інформації про виконання бюджетних програм і використання бюджетних ресурсів забезпечує можливість контролю за дотриманням цих вимог і, у разі їх порушення, притягнення винних осіб до відповідальності.

Крім того, принцип фінансової прозорості посилює персональну відповідальність посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за прийняття бюджетних рішень. Публічність бюджетної інформації створює умови для здійснення не лише державного фінансового контролю (з боку Рахункової палати, Державної аудиторської служби України), але й громадського та парламентського контролю, що відповідає вимогам ст. 26, 110 та 113 Бюджетного кодексу України щодо контролю та звітності у бюджетному процесі [5].

Таким чином, фінансова прозорість виступає необхідною передумовою реалізації принципу відповідальності учасників бюджетного процесу, оскільки забезпечує відкритість бюджетних рішень, доступність інформації про використання публічних фінансів та можливість об'єктивної оцінки дій суб'єктів бюджетних правовідносин. У свою чергу, принцип відповідальності надає фінансній прозорості практичного змісту, перетворюючи відкритість бюджетної інформації на реальний інструмент забезпечення законності, дисципліни та ефективності у сфері публічних фінансів.

Окрім взаємозв'язку принципів фінансової прозорості та принципів бюджетної системи і бюджетного процесу зазначимо, що у сучасних умовах вимоги до забезпечення бюджетної прозорості регламентуються вказівками Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ), який ще в 1998 р. представив «Кодекс належної практики щодо забезпечення прозорості в бюджетно-податковій сфері» [8]. У той же рік була випущена перша

редакція Керівництва, щоб розкрити і роз'яснити принципи Кодексу, а також сприяти підготовці нормативних актів щодо прозорості в бюджетно-податковій сфері в різних країнах. Далі було ще дві редакції цього документу у 2007 та у 2013 роках. Водночас концептуально це стало відображенням важливості того, що прозорість у бюджетно-податковій сфері є ключовою складовою процесу належного державного управління, яке відіграє ключову роль у досягненні макроекономічної стабільності та забезпеченні економічного зростання.

З огляду на те, що цей документ є одним із прикладів міжнародних стандартів забезпечення фінансової прозорості, які підтримує наша держава, виділимо три аспекти, які підтверджують важливість забезпечення належного рівня бюджетно-податкової прозорості. По-перше, прозорість у бюджетно-податковій сфері передбачає надання вичерпної та надійної інформації про минулу, поточну та майбутню діяльність органів державного управління, і доступність такої інформації сприяє прийняттю більш обґрунтованих і якісних рішень щодо економічної політики. Прозорість у бюджетно-податковій сфері також допомагає виявити потенційні ризики для перспективного стану бюджетно-податкової сфери, результатом чого має стати відповідне коригування податково-бюджетної політики у відповідь на зміни економічних умов і, відповідно, – проведення ефективної антикризової політики. По-друге, прозорість у бюджетно-податковій сфері корисна для громадян, оскільки вони отримують Інформацію, необхідну для забезпечення підзвітності органів державного управління за здійснювані ними напрямки та заходи соціально-економічного характеру. По-третє, завдяки більшій прозорості своєї діяльності органи державного управління також отримують доступ до міжнародних ринків капіталу на більш сприятливих умовах.

На наше переконання, для України, яка перебуває в умовах воєнного стану, тісної співпраці з міжнародними фінансовими організаціями й потребуватиме значного післявоєнного відновлення, рекомендації МВФ щодо фінансової прозорості мають особливе значення. Їх імплементація сприяє підвищенню ефективності бюджетного управління, зменшенню корупційних ризиків, посиленню довіри громадян до публічної влади та забезпеченню сталості державних фінансів. Таким чином, рекомендації МВФ формують сучасну концепцію фінансової прозорості як комплексного принципу публічних фінансів, що поєднує правові, організаційні та інституційні механізми відкритості, підзвітності та відповідальності у бюджетно-податковій сфері.

У сфері оподаткування фінансова прозорість реалізується через оприлюднення нормативно-правових актів податкового законодавства, роз'яснень контролюючих органів, статистичної інформації щодо надходжень податків і зборів, а також даних про податкові пільги та преференції. Така відкритість забезпечує передбачуваність податкової політики, рівність платників перед законом і зменшує можливості дискреційного застосування податкових норм. Крім того, прозорість податкової інформації сприяє добровільному виконанню податкових обов'язків і формуванню податкової культури.

На нашу думку, аналізуючи фінансову прозорість у податково-правовому регулюванні доцільно згадати міжнародне податкове співробітництво. Одним із ключових інструментів у цій сфері є Стандарт автоматичного обміну податковою інформацією (Common Reporting Standard, CRS), розроблений Організацією економічного співробітництва та розвитку (далі –

ОЕСР). Запровадження CRS спрямоване на протидію ухиленню від оподаткування, агресивному податковому плануванню та приховуванню доходів у закордонних фінансових установах. Україна офіційно приєдналася до CRS у межах імплементації міжнародних стандартів податкової прозорості, що є частиною зобов'язань держави у рамках співпраці з МВФ, ОЕСР та Європейським Союзом. Уперше фактичний обмін інформацією за стандартом CRS між Україною та іноземними податковими адміністраціями було розпочато у 2024 році, що свідчить про перехід від нормативного закріплення до практичної реалізації принципів податкової прозорості.

CRS передбачає автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки, що належать нерезидентам, між податковими органами різних держав. До такої інформації, зокрема, належать: ідентифікаційні дані власника рахунку; залишки коштів на рахунках; суми нарахованих відсотків, дивідендів та інших доходів; доходи від продажу фінансових активів [9]. Принцип фінансової прозорості передбачає відкритість, повноту та достовірність інформації про доходи держави та платників податків. У цьому аспекті CRS сприяє реалізації зазначеного принципу в кількох вимірах. По-перше, стандарт CRS забезпечує інформаційну симетрію між державою та платниками податків, усуваючи дисбаланс, за якого держава не володіє інформацією про закордонні активи своїх резидентів. По-друге, впровадження CRS підвищує передбачуваність та справедливості податкової системи, оскільки всі платники податків перебувають у рівних умовах незалежно від місця розміщення їх активів. По-третє, автоматичний обмін інформацією сприяє зменшенню тінізації доходів, розширенню податкової бази та зростанню доходів бюджету без підвищення податкового навантаження.

Підкреслимо, що CRS тісно пов'язаний із принципом відповідальності учасників податкових правовідносин. Запровадження автоматичного обміну інформацією суттєво підвищує ризики виявлення податкових правопорушень, що стимулює добровільне виконання податкових обов'язків. Крім того, CRS посилює інституційну відповідальність податкових органів, які зобов'язані забезпечити належний захист отриманої інформації, її аналітичну обробку та використання виключно в межах податкового контролю.

Впровадження CRS є складовою адаптації податкового законодавства України до стандартів ЄС та ОЕСР. Дотримання принципів податкової та фінансової прозорості розглядається міжнародними партнерами як один із ключових критеріїв фінансової надійності держави та її готовності до поглибленої економічної інтеграції. У цьому контексті CRS виступає не лише технічним механізмом обміну інформацією, а й індикатором інституційної спроможності держави, здатної забезпечити ефективне адміністрування податків у глобалізованому фінансовому середовищі.

Отже, впровадження стандарту CRS в Україні є важливим етапом розвитку національної системи публічних фінансів та реалізації принципу фінансової прозорості. CRS сприяє підвищенню відкритості податкової системи, зменшенню корупційних і фінансових ризиків, зміцненню довіри міжнародних партнерів і громадян до державної фінансової політики. У поєднанні з бюджетною прозорістю, цифровізацією податкового адміністрування та інституційною модернізацією CRS формує комплексний механізм забезпечення економічної стійкості держави. При цьому підкреслимо, що при проведенні автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки повинен бути дотриманий

баланс між податковою прозорістю та конфіденційністю, або між публічним та приватним інтересом. Так, співвідношення конфіденційності та податкової прозорості в контексті автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки різняться залежно від юрисдикції, що обумовлено особливостями проведення податкової політики тією чи іншою державою.

На підставі викладеного констатуємо, що насамперед фіскальна прозорість пов'язана із бюджетним та податковим регулюванням. Водночас наголосимо на тому, що фіскальна прозорість також тісно пов'язана з принципом підзвітності органів публічної влади. Оприлюднення бюджетної та податкової інформації створює правові та інституційні передумови для здійснення парламентського, фінансового, судового та громадського контролю. Саме публічність фінансових даних дозволяє оцінити законність дій суб'єктів владних повноважень, обґрунтованість прийнятих фінансових рішень та відповідність їх публічним інтересам.

Важливим аспектом фіскальної прозорості є її антикорупційний потенціал. Відкритість інформації щодо бюджетних витрат, публічних закупівель, податкових пільг і фінансової допомоги значно обмежує можливості корупційних зловживань, оскільки забезпечує постійний суспільний контроль. Запровадження електронних систем у сфері публічних фінансів, таких як електронні бюджети, податкові сервіси та платформи публічних закупівель, підсилює прозорість і мінімізує людський фактор у прийнятті фінансових рішень.

Крім того, фіскальна прозорість має суттєве значення для формування довіри до держави з боку громадян, бізнесу та міжнародних партнерів. В умовах економічної нестабільності та післявоєнного відновлення прозорість управління публічними фінансами є ключовим чинником залучення інвестицій і міжнародної фінансової допомоги. Відкритість бюджетної та податкової інформації виступає індикатором інституційної спроможності держави, її готовності до ефективного та відповідального управління фінансовими ресурсами.

Висновки. Фіскальна прозорість є ключовим принципом публічних фінансів, що має чітко виражену правову природу. Вона забезпечує реалізацію конституційних принципів публічності, законності та підзвітності, а також сприяє ефективному використанню бюджетних ресурсів. Удосконалення правового забезпечення фіскальної прозорості є необхідною умовою зміцнення фінансової дисципліни, довіри до держави та сталого розвитку публічних фінансів України.

Література:

1. Michael Teig Fiscal Transparency and Economic Growth. URL: <https://www.uni-bamberg.de/fileadmin/vwl-fiwi/Lehrstuhl/EDS5.pdf>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
3. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n203>.
6. Токарева К. О. Принципи бюджетної системи як принципи бюджетного процесу. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)*. Харків, 2020. С. 489–492. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/56061d4b-bbae-4480-82ed-5bda43859e4f/content>.
7. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19>.
8. Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці : Декларація принципів. Документ № 995–950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_950.
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки: Закон України від 20.03.2023 р. № 2970-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2970-20#Text>.

Diukariev V. Fiscal transparency as a principle of public finance: a legal dimension

Abstract. The article offers a comprehensive legal analysis of fiscal transparency as a fundamental principle of public finance and a crucial prerequisite for the effective operation of the state's budgetary and tax systems. It is established that fiscal transparency has a clearly defined legal nature, closely tied to the implementation of constitutional principles of publicity, legality, and accountability of public authorities, as well as the right of citizens to access public information. The normative and legal foundations of fiscal transparency in Ukraine are examined, encompassing the provisions of the Constitution of Ukraine, the Budget Code of Ukraine, and legislation governing access to public information and transparency in the use of public funds.

The article highlights the interconnection between fiscal transparency and the principles of the budgetary system and budgetary process, specifically the principles of publicity, efficiency, and effectiveness, as well as the responsibilities of participants in budgetary legal relations. It has been proven that the openness of budgetary and tax information is a necessary condition for assessing the efficiency of public fund utilization, exercising financial control, and ensuring accountability for violations of budgetary legislation.

Special attention is paid to international standards of fiscal transparency, particularly the recommendations of the International Monetary Fund, as well as to the implementation of the Common Reporting Standard (CRS) in Ukraine, which serves as an instrument for enhancing tax transparency and combating tax evasion. It is concluded that fiscal transparency acts as a system-forming principle of public finance, combining legal, institutional and informational mechanisms of openness, contributing to the reduction of corruption risks, increasing public trust in the state, and ensuring the financial sustainability of Ukraine.

Key words: budgetary system, financial system, financial control, good governance, disclosure of financial information, public information, tax law regulation, budget law regulation.

